

*До спеціалізованої вченої ради ДФ 20.052.021
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
Міністерства освіти і науки України*

ВІДГУК
*офіційного опонента на дисертаційну роботу
Хатема Гандіра
«Управління змінами в енергозабезпеченні Алжиру з
використанням потенціалу впливу на людські ресурси»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 07
«Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент»*

Актуальність теми дисертації

Однією з найважливіших складових добробуту в цивілізованих державах є забезпечення громадян і компаній необхідними енергоресурсами. Запорукою цього забезпечення потреб населення й економіки в енергії у відповідності до складових енергетичної сталості: надійне, економічно обґрунтоване й екологічно безпечне. Розвиток поновлюваних екологічно чистих джерел енергії у загальному та локальних енергетичних балансах і відповідне в них заміщення викопних вуглецево-інтенсивних палив – один із найефективніших шляхів досягнення енергетичної сталості.

Економіка Алжиру є енергонезалежним нетто-експортером значних обсягів викопних паливно-енергетичних ресурсів. У той же час, країна має значний технічно досяжний та економічно доцільний потенціал відновлюваних енергоресурсів, який майже не використовується, оскільки частка відновлюваних джерел енергії (ВДЕ) у 2019 р. у первинному постачанні склала лише 0,27%.

Наявність проблеми використання такого потенціалу зумовлює пошук передумов, які б забезпечили формування сталої енергетичної політики на

основі зменшення внутрішнього споживання викопних палив та становлення конкурентоспроможного ринку ВДЕ в країні, а також розробку теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо формування сталого світогляду споживачів енергії з огляду на відповідність концептуальним засадам сталого розвитку, а саме, орієнтуючись на низьковуглецеві технології отримання енергії.

За таких умов дисертаційна робота Хатема Гандіра, яка спрямована на поглиблення теоретико-методологічного обґрунтування та розроблення практичних рекомендацій щодо формування державної інформаційної політики для управління сталими енергетичними трансформаціями в умовах дії геополітичних ризиків на нестабільному ринку традиційних ресурсів та необхідності досягнення цілей щодо розвитку відновлюваної енергетики, беззаперечно, є актуальною у науковому та своєчасною для практики, а також у геополітичному контексті щодо питань енергетичної безпеки ЄС та України, оскільки Алжир є одним з найкрупніших постачальників природного газу країнам ЄС.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження здобувача пов'язане з тематикою наукових досліджень відповідно до комплексного плану науково-дослідних робіт Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу у межах держбюджетних тем «Публічне врядування в Україні в умовах європейської інтеграції» (ДР № 0118U005403) та «Адаптація управлінських підходів до вирішення проблем галузевого і регіонального розвитку» (ДР № 0117U003830).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації

Основні наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у дисертаційній роботі, є обґрунтованими та достовірними, відповідають фундаментальним положенням теорії менеджменту, основним положенням ринкової економіки, концепціям та теоріям розвитку ринків енергоресурсів, енергетики, біоекономіки, теорії сталого розвитку, соціальних комунікацій. Обґрунтованість наукових положень, результатів і висновків роботи забезпечує використання (залежно від завдань, що вирішуються) сучасних загальнонаукових і спеціальних економічних методів досліджень – абстрактно-логічного, порівняльного, системно-структурного аналізу, графоаналітичного моделювання тощо та опрацювання вагомої за обсягами інформаційної бази.

Здобувач у процесі досліджень використовував офіційні дані профільних органів державної влади, державних служб і агентств, асоціацій. Достовірність та обґрунтованість сформульованих у дисертації наукових положень, висновків та рекомендацій базується на аналізі значної кількості праць іноземних та українських вчених, що стосуються предмету дисертації. Їх опрацювання дало можливість обґрунтувати методичний інструментарій змін в ментальності громадян під впливом системи мас-медіа, розвинути концепцію управління техніко-технологічними змінами в соціально-економічних системах.

Основні ідеї, висновки та рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, пройшли апробацію на 10 міжнародних науково-практичних конференціях, де автором висвітлювалися основні положення проведеного дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків і пропозицій в наукових фахових виданнях

Основні результати дисертаційного дослідження Г. Хатема достатньо повно викладені у 9 опублікованих наукових працях. У доробку здобувача, зокрема, 2 статті – у іноземних наукових фахових виданнях, з яких 1 стаття – у виданні, включеному до наукової бази даних Index Copernicus, а також 1 стаття – у науковому фаховому виданні України, включеному до наукової бази даних Index Copernicus, 5 тез наукових доповідей. Опублікування результатів дисертації відповідає вимогам, встановленим МОН України.

Наукова новизна та практичне значення результатів дослідження

У дисертаційній роботі отримано результати, які відзначаються науковою новизною, становлять певну цінність для теорії та практичного застосування не лише в Алжирі, але й в інших країнах світу, які проходять енергетичні трансформації, зокрема і для України. Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні методологічних підходів та практичних положень щодо використання системи національних мас-медіа в якості важливого елемента системи управління змінами в процесі енергетичного переходу національної економіки до сталої енергетики, які допоможуть приймати обґрунтовані рішення органами державного управління та використовувати запропоновані здобувачем пропозиції щодо управління змінами у ментальності та енергоспоживчій поведінці громадян і підходи до організації енергозабезпечення та енергоспоживання, наслідком яких буде стає енерговикористання та енергоспоживання.

Зокрема, здобувачем удосконалено принципи розуміння процесу трансформації первинних паливно-енергетичних ресурсів з метою забезпечення економічного, соціального і екологічного добробуту

суспільства, які, на відміну від існуючих, інтерпретують рівень ефективності процесу перетворення і використання таких ресурсів як наслідок забезпечення високого інтелектуального рівня і свідомості споживачів, а отже, управління їхньою енергоспоживчою поведінкою.

Оцінено сучасний стан, тенденції та закономірності ходу енергетичних трансформацій Алжиру, а також виокремлено основні фактори, які мають місце внаслідок недостатньої усвідомленості необхідності сталих змін, які перешкоджають енергетичним трансформаціям, а саме: свідоме гальмування змін в енергетичному секторі, обумовлених подальшою опорою на використання викопних видів палива для підтримки економіки, протекціоністська та соціальна політика, що консервує традиційну енергоспоживчу поведінку, скорочення державних витрат за рахунок замороження інфраструктурних проектів відновлюваної енергетики, на яких необхідно зосередити управлінський вплив і державну політику (с. 60-63).

У дисертаційній роботі удосконалено низку методичних положень та підходів, зокрема, реінтерпретовано модель формування соціально-відповідальної взаємодії в процесах цілепокладання стейкхолдерів соціально-економічної системи під впливом засобів мас-медіа (с. 83-85). При цьому важливим є висновок здобувача щодо важливості створення інформаційного простору, в якому множина об'єктів управління національного господарства з негармонізованими інтересами, традиційною ментальністю і низьким рівнем медіаграмотності та інформаційної гігієни трансформується у просторову модель, у якій всі стейкхолдери беруть взаємовигідну участь в процесах енергетичного переходу країни (с. 88). При цьому, справедливо наголошено на необхідності посилення спільної для всіх складових системи функції формування соціально-відповідальної поведінки об'єктів впливу з цільових

множин влади, бізнесу і споживачів (с. 90), у якому мас-медіа є своєрідним каталізатором сталих енергетичних трансформацій.

Заслуговує на увагу побудована здобувачем на основі моделі організаційних змін Курта Левіна схема використання підсистеми мас-медіа як елемента управління комунікаціями в процесах змін в соціально-економічних системах (с. 92).

Здобувачем досліджено взаємодію влади, бізнесу і споживачів в процесі пошуку парето-оптимальної точки використання ресурсів суспільства, в процесі чого зроблено значущий висновок, що використання мас-медіа для поширення знань і зміни ментальності людей через надання необхідної, достовірної і вчасної інформації приводить до підвищення рівня раціональності у намірах і діях всіх стейкхолдерів енергетичного переходу.

При цьому визначено умови результативності такої взаємодії для зміни ментальності, а саме: охоплення середовищем єдиного медіа-простору, сформованого і діючого в рамках законодавства, усіх гілок влади; інтегрального впливу системи мас-медіа на формування домінуючої громадської думки, яка через використання демократичних механізмів чинить тиск на керівні органи влади, бізнесу і представництв громадськості; а також усвідомлене застосування державних опцій функціонування ринків із використанням підсистеми мас-медіа для забезпечення відповідального ставлення всіх учасників ринку до своїх продуктів і послуг, до працівників, партнерів і споживачів, взаємодії та у вирішенні соціальних проблем (с. 102-104).

Суттєву практичну цінність мають результати проведеного здобувачем дослідження професійної думки журналістів та широкої громадської думки щодо необхідності масштабного залучення мас-медіа до забезпечення ефективності ходу сталих енергетичних трансформацій та оцінка стану

журналістського середовища в країні в контексті його залучення до і використання для управління реалізацією необхідних країні змін в її енергетичному секторі (с. 161-179), на основі чого здобувачем запропоновано комплексну модель участі мас-медіа у системі забезпечення енергетичного переходу країни та структуру системи управління енергетичним переходом із використанням медіа-потенціалу (с. 190).

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Дисертаційна робота містить окремі недоліки та положення дискусійного характеру, зокрема:

1. Потребує уточнення твердження щодо «95% доходів країни або 60% урядового бюджету» в макроекономічних термінах (с. 2);
2. Використання за текстом дисертації терміну «людські ресурси» вважаємо за доцільне лише там, де йдеться про макроекономічні категорії та управління людським капіталом; у застосуванні до питань соціальних комунікацій – варто застосовувати терміни «громадяни», «суспільство».
3. Потребує корегування перелік ключових слів (с. 6): варто доповнити словами «відновлювальні джерела енергії», «енергетичний перехід» та виключити загальнозмістовні слова «результат», «зміни», «відновлювання».
4. В оглядовій частині дослідження доцільно було б згадати та коротко оглянути роботи українського вченого Г. Почепцова у сфері впливу на громадську думку, PR та GR у соціо-політичній взаємодії.
5. На с. 181 і за текстом дисертації застосовано термін «вторинні енергоресурси» (англ. – secondary energy), проте, в українській термінології вторинні – це енергоресурси, які не використовуються в

основному технологічному процесі, а отже цей термін варто замінити на «перетворені енергоресурси».

6. Вважаємо за необхідне переформулювати п.1 наукової новизни наступним чином:

«удосконалено:

принципи розуміння процесу трансформації первинних паливно-енергетичних ресурсів з метою забезпечення економічного, соціального і екологічного добробуту суспільства, які, на відміну від існуючих, інтерпретують рівень ефективності процесу перетворення і використання таких ресурсів як наслідок управління інтелектуальним рівнем і свідомістю споживачів, їхньою енергоспоживчою поведінкою.»

7. У другому пункті наукової новизни (с. 17) зазначена «модель потрійної спіралі Іцковіца-Леденсдорфа», проте у тексті дослідження назву моделі не згадано.
8. Огляд практичного досвіду та успішних кейсів впливу інформаційних і просвітницьких медійних засобів на енергоспоживчу поведінку та сталість світогляду громадян у країнах, що досягли значної частки ВДЕ в енергетичному балансі (Німеччина, країни Скандинавії), а особливо країн ОПЕК, яким вдалося забезпечити суттєві інвестиції в об'єкти ВДЕ (ОАЕ), а також країн, багатих на викопні енергоресурси, які встановили (як і Алжир) амбітні цілі щодо досягнення частки ВДЕ в енергобалансі (Саудівська Аравія, Катар), додав би обґрунтованості запропонованим у дослідженні практичним рекомендаціям.
9. Наукові результати, узагальнені у п. 11 висновків дослідження щодо шляхів залучення інвестицій у проекти сталої енергетики, можна

було б розкрити більш повно у частині формування сприятливого інвестиційного клімату, навівши приклади державно-приватного партнерства та «триединої взаємодії» уряду, бізнесу та інноваторів у сфері енергетики.

10. Наявне переобтяження рисунків графічними елементами, що відволікає від їхнього змісту.
11. Присутні редакційні неточності та неточності формулювання за текстом дисертації, наприклад, на с. 5 «виправлення стану з управління змінами» краще замінити на «підвищення ефективності управління змінами»; «змін в національному інтелекті» – на «змін у національному світогляді» тощо.

Проте, висловлені зауваження не знижують позитивної оцінки дисертації у її змістовно-суттєвій частині.

Відповідність роботи вимогам, які встановлені МОН України

Дисертаційна робота за своїм змістом, структурою та оформленням відповідає вимогам пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №167 (зі змінами). Робота містить анотацію, вступ, три основні розділи, висновки до розділів та загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Матеріали дисертаційної роботи викладено послідовно та логічно. Загальний обсяг дисертації становить 301 сторінка, робота містить 8 таблиць, 28 рисунків та 11 додатків. Список використаних джерел налічує 321 найменування.

Загальний висновок

Ознайомлення з текстом дисертації та публікацій за темою дисертаційного дослідження дозволяє зробити висновок, що дисертаційна робота Хатема Гандіра «Управління змінами в енергозабезпеченні Алжиру з використанням потенціалу впливу на людські ресурси» є самостійною завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій вирішено актуальне наукове завдання – поглиблення теоретико-методологічного обґрунтування та розроблення практичних рекомендацій щодо формування державної інформаційної політики для управління сталими енергетичними трансформаціями, з акцентом інформаційно-світоглядну функцію засобів масової інформації для підвищення усвідомлення громадськістю необхідності сталих змін в енергетичному балансі держави в умовах нестабільного розвитку ринку традиційних енергоресурсів та необхідності досягнення поставлених цілей щодо декарбонізації та енергоефективності.

Основні результати дисертаційної роботи відзначаються науковою новизною, достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності, а також можуть розглядатися як внесок у розвиток теорії менеджменту, державного управління і розширення практичного застосування цих теорій задля забезпечення енергетичної сталості Алжиру та інших країн, які перебувають у стані енергетичних трансформацій.

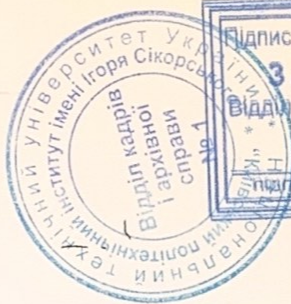
За змістом, оформленням, актуальністю та рівнем висвітлення поставлених завдань робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, визначених пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. №167 (зі змінами). Вказане вище дає підстави для висновку, що Гандір Хатем заслуговує на присудження

ступеня доктора філософії в галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
магістр з менеджменту,
доцент НТУУ «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»,
старший науковий співробітник
сектору прогнозування розвитку ПЕК
відділу секторальних прогнозів та
кон'юнктури ринків
Державної установи «Інститут економіки
та прогнозування НАН України»

У.Є. Письменна

Відрук надіслано за адресою ДФР 20.052.02

12.10.2021р.

Лавба

12.10.2021р.

І.С. Попенська